

**Proletarització i decadència. Una aproximació
a l'evolució dels gremis pagesos de Barcelona
(1723-1823)**

A. SEGURA

La història dels gremis pagesos del Pla de Barcelona i dins ciutat resta encara per fer, malgrat que hom disposa de l'obra d'en Pere Molas Ribalta (1970) per conèixer el context dels gremis barcelonins en general i la seva evolució durant el segle XVIII.

Sense pretendre fer una història exhaustiva dels gremis pagesos, intentaré, però, una breu aproximació a la seva evolució durant els set-cents per dedicar una especial atenció a aquells trets que sòcio-econòmicament em semblen més rellevants.

1 Els diferents gremis pagesos de Barcelona

Al 1724 Barcelona comptava amb cinc gremis pagesos segons la relació cadastral.² Aquests eren els mestres hortolans de les hortes de Sant Pau i Porta de Sant Antoni, els mestres hortolans del Portal Nou (o Porta Nova), els fadrins hortolans de la Porta Nova, els pagesos del Pla i els pagesos de Sants. Durant uns anys (1727-1756) figuren també com a grup diferenciat els pagesos de dins, de la mateixa manera que durant el període 1770-1808 hem de comptar també amb el gremi de fadrins hortolans del Portal de Sant Antoni. També cal considerar els pagesos que figuren en l'apartat dels "vagos" o no agremiats.³

Ara bé, entre tots aquests grups cal establir diferències. Per una banda, els gremis d'hortolans que són els únics que poden ésser considerats com a tals. Per l'altra, les diferents associacions pageses (del Pla, de Sants, de dins ciutat) que responen més a un imperatiu fiscal que no pas a una tradició gremial.

Durant el segle XVIII l'organització gremial, en el cas concret dels hortolans, complia tres finalitats bàsiques: 1) Cohesionar entorn d'uns mateixos interessos comuns a tots els agremiats; aquests interessos moltes vegades són mistificats sota aparences religioses (culte al Sant Patró, processons amb motiu de la celebració del seu dia, manteniment d'una quota per sufragar les despeses de la cofraria, etc.) que amaguen la realitat lligada a funcions molt menys piadoses (distribució de la quantitat amb que cada un dels agremiats ha de contribuir al cadastre, presentació de greuges col·lectius per a obtenir determinades concessions o l'anul·lació de disposicions concretes que els afectaven.⁴ 2) Fer de la seva activitat agrària un "ofici" on es poden diferenciar distintes categories: mestres, fadrins i aprenents. El passar d'una categoria a l'altra no està, en aquest cas, tant en funció del nivell de coneixements (necessitat de realitzar certes obres, o de demostrar una certa tècnica, com succeïa en altres gremis) com en l'adquisició d'un cert prestigi social dins del gremi que ve donat, fonamentalment, per la possessió de terres. 3) Directament lligat amb el punt anterior, hom troba la tendència a monopolitzar el seu objecte de treball, és a dir la terra, per tal d'evitar que elements estranys al gremi poguessin oferir un mateix producte acabat (en el cas de les hortes, hortalisses i verdures, principalment).

Especialment en aquest darrer punt les diferències amb els pagesos són clares. Malgrat que no sempre es pot accedir a la propietat útil de la terra mitjançant l'emfiteusi i que moltes vegades s'ha de recórrer a diferents tipus de contractes de conreu, he observat una tendència molt més acusada per part dels hortolans en intentar mo-

nopolitzar —com a propietaris— les terres de regadiu, amb l'exclusió de propietaris pagesos per a aquesta qualitat de terres, que no pas per part dels pagesos en monopolitzar les terres de secà, sense que es doni tampoc en aquest segon cas un fenomen d'exclusió tan acusat com l'anterior.

Quadre 1

REGADIU						
	Extensió total terres	A) Extensió de terres posseïdes per hortolans	% de les terres dels hortolans respecte al total	B) Extensió de terres posseïdes per pagesos	% de les terres dels pagesos respecte al total	B/A
1723	156 3/16	54 12/16	35,05	16 4/16	10,40	0,30
1823-41	101 9/16	19 6/16	19,08	1 14/16	1,85	0,10
SECA						
	Extensió total terres	A) Extensió de terres posseïdes per pagesos	% de les terres dels pagesos respecte al total	B) Extensió de terres posseïdes per hortolans	% de les terres dels hortolans respecte al total	B/A
1723	2661 8/16	454 4/16	17,07	81 6/16	3,06	0,18
1823-41	2603 9/16	379	14,56	78 5/16	3,01	0,21

Font: I.M.H. Sèrie Cadastre, Repartiments de terres de 1723 i 1841. Extensió en mujades.

Independentment de la pèrdua de terres, tan a nivells absoluts com relatius, que respon a fenòmens diversos (construcció urbana, proletarització del camperolat, augment de la vinya a expenses del secà, etc.), cal destacar dos fets que poden dur a confusions: 1) El quadre només recull les terres que eren pròpies de pagesos o hortolans —ja fossin propietaris directes o emfitèutes—, la resta de terres pertanyien a propietaris que les conreaven mitjançant contractes d'arrendament, parceria, etc. o mitjançant el treball assalariat. En tots els casos (exceptuant una petita porció de terres que eren conreades per propietaris menestrals, generalment antics pagesos que s'havien iniciat en un nou ofici), qui treballava la terra eren pagesos o hortolans, però en el cas d'aquests últims s'observa una tendència més acusada a obtenir la propietat útil i a no dependre tant dels diferents contractes de conreu. En el cas de les terres de regadiu, quan l'existència d'aquest era inevitable (la qual cosa succeeix en les 2/3 parts de les

terres) es manté la tendència i els contractes es fixaven, generalment, entre el propietari i un hortolà. Això no succeix de forma tan generalitzada a les terres de secà, on el parcer, arrendatari o masover podia ser un pagès o un hortolà. 2) Els hortolans que figuren com a propietaris de terres de regadiu eren membres dels gremis de Barcelona, malgrat que, en comptades ocasions, he trobat hortolans que residien a termes dels voltants (Sant Martí de Provesals, Sant Andreu, etc.), però, així i tot, seguien pagant el cadastre a través del gremi barceloní. En el cas dels pagesos, aquest monopoli de les terres per part dels membres del gremi no es dona, ja que el 1723, 144 6/16 H de terres de secà (el 31'78% del total de terres dels pagesos) eren de pagesos de Sarrià, i encara 4 H (el 0'88%) eren de pagesos d'altres indrets (Esplugues, Prat, etc.); de fet, doncs, les terres dels pagesos del Pla, de Sants i de dins ciutat representen, només, el 67'34% de les terres els propietaris de les quals són pagesos, o, el que és el mateix, el 11'50% del total de les terres de secà, enfront del 36'47% del total de terres de regadiu que posseïxen els hortolans.

El caire fiscal de les "associacions"⁵ pageses —creades, amb tota seguretat, per tal de poder recaptar l'impost cadastral— fa que aquestes hagin deixat poca documentació fora de l'estrictament cadastral. En canvi, pels mestres hortolans, hom troba referències que permeten refer breument la història del gremi, especialment pel que fa al gremi de mestres hortolans de les hortes de Sant Pau i Portal de Sant Antoni.

1.1 Gremi de mestres hortolans de les hortes de Sant Pau i Porta de Sant Antoni⁶

A començaments del s. XIX el gremi encara es regia per les antigues ordenances de 1599 (Molas, 1970:267) i estava sota l'advocació dels Sants Abdò i Senén.

Durant el segle XVII el gremi participà al Consell de Cent i desenvolupà una forta activitat que cristal·litzà molt aviat en la petició (26 de febrer de 1617) d'aportar a la processó del Dijous Sant "lo Sant Misteri de l'Hort" que estava a càrrec d'alguns hortolans de la Cofradia de la Puríssima Sang de Jesucrist de Nostra Senyora del Pí, formada per hortolans del gremi.

L'activitat religiosa del gremi queda perfectament reglamentada el febrer de 1659 quan es prenen els següents acords (extracte):

"1. El Sant Misteri de l'Hort havia d'ésser administrat per 50 homes, als quals poden agregar-se la resta de mestres hortolans que hi havia a la ciutat (el seu nombre era llavors de 100).

2. Cada any, el segon diumenge de Quaresma, es tindrà ajuntament general, al que seran convocats tots els agregats, al local de la Cofradia de la Puríssima Sang de Jesucrist, de la que assistiran uns representants o el notari.

3. Cada any s'escollirà un majoral encarregat de l'administració del Sant Misteri. S'escollirà també un majoral segon i un majoral tercer. Es fa menció de que ningú podrà tornar a ésser majoral si ho ha estat durant algun dels tres anys anteriors. S'escolliran també clavari i credenser. Després s'escolliran els dotze encarregats de portar el Sant Misteri a la processó del Dijous Sant. Per últim s'es-

colliran els dos acceptadors que aniran davant de la processó. Ningú podrà ésser escollit per acceptador si ho ha estat l'any anterior.

Els majorals s'escullen extraient un rodolí de cada una de les tres bosses preparades a l'efecte (la bossa per majoral en cap conté el nom de 15 agregats). El mètode d'insaculació fou prohibit per les autoritats borbòniques al segle XVIII.

4. El clavari i el credenser s'escullen de la següent manera: els majorals vells proposen tres agregats per clavari o credenser i l'ajuntament vota. El que obté més vots és anomenat per al càrrec. Són escollits per un any i per ésser-ho de nou han d'haver vacat dos anys.

5. S'escull un Consell format per: el majoral en cap, els altres dos majorals, el clavari, el credenser i vuit membres més. El Consell es converteix en l'executiu de l'ajuntament.

6. Tots els confreres pagaran cada any els 4 s. 4 corresponents a la Confraria de la Puríssima Sang de Jesucrist al clavari del Sant Misteri.

7. Si el dia de les eleccions un confrere deu més de 8 s. no podrà ésser escollit per cap càrrec.

8. El Consell no podrà efectuar cap despesa pel dit Sant Ministeri sense proposar-ho a l'Ajuntament.

9. Tots els que no tenen càrrecs han de dur una atxa de cera blanca cremant el dia de la processó, col·locant-se davant del Sant Misteri. Ningú no ho podrà fer per ells a no ser per raons de just impediment. Les atxes dels majorals i dels altres càrrecs són d'altres dimensions i característiques.

10. A proposta dels majorals el Consell General o Ajuntament podrà admitir nous agregats (sempre mestres hortolans) o expulsar-ne a d'altres si observessin mala conducta. En concepte d'ingrés es pagaran 10 rals per l'augment del Sant Ministeri i dos salaris al notari de la Cofraria.

11. Cap agregat podrà negar-se a executar un càrrec sinó és per causa legítima. La pena serà de quatre lliures de cera en cas de què persisteixi la negació."⁷

Els membres de la Cofraria que participaven en el Sant Misteri no varia excessivament durant els anys de que dispo de dades: 1660, 77 membres; 1682, 49 membres (només es refereix als que podien ésser insaculats); 1742, 63 membres. D'aquest darrer any és el primer inventari que he trobat. Hi figuren: 4 corones per a les imatges; 2 ales de l'àngel; la creu de l'àngel; un calze; 6 poms; 2 palmatòries; 10 paveres; crosses amb forquilla. Tots els objectes eren de plata.

El gremi sobrevisqué, malgrat la seva acusada decadència a partir de finals del s. XVIII,⁸ als successius decrets del s. XIX i pervisqué sota la forma de "Monte-Pio d'hortolans de Barcelona i sons voltants vaig l'advocació dels Sants Abdon i Senen i Nostra Senyora de la Mercé" fins ben entrat el s. XIX. Els tres inventaris de la primera dècada del segle (1900, 1904 i 1910), realitzats per Vicent Oromí demostren que el gremi ha intentat adaptar-se a les noves condicions dels temps; així els seus béns eren:

—Diversos papers del gremi (carpetes amb documents, llibres amb oficis, etc.).

—Diversos objectes de culte religiós (sants, banderes, un Crist, un calze de plata, etc.) guardats a un altar i a la sagristia de l'església de Nostra Senyora del Pi.

—Cinc obligacions del Ferrocarril d'Orense a Vigo per valor de 1.665'62 pts. (Banc de Barcelona).

Nou amortitzables que costaren 4.474'45 pts. (Banc de Barcelona).

Tres amortitzables que costaren 1.522'60 pts. (Banc d'Espanya).

—Una casa al carrer Sant Pau n.º 87 que dóna 105 pts. mensuals de lloguer.⁹

1.2 *Gremi de mestres hortolans de la Porta Nova*¹⁰

Aquest gremi durant el s. XVIII es regia per unes ordenances del 22 de març del 1632, malgrat que, segons assenyala P. Molas, a començaments del s. XIX les havia perdut “y, por consiguiante, se gobernaban de modo consuetudinario” (Molas: 1970, 267). Estaven també sota la invocació dels Sants Abdò i Senén.

Només dispo d'una curta referència de 1771,¹¹ però que crec que, en comparació amb els actes religiosos del gremi de Sant Antoni, reflecteix molt bé l'estat de decadència i pobresa que travessava el gremi d'hortolans de la Porta Nova a finals del s. XVIII. La carta esmentada a la nota 11 assenyala que el gremi feia celebrar tots els anys als seus Sants Patrons

“un oficio con sermón; y en el día de S. Isidro tributan a este santo igual obsequioso culto. Así también las hortelanas suelen hacer celebrar semejante fiesta por el día 5 de febrero en obsequio de Sta. Agata. Estos cultos se celebran no de los fondos del común, ni de réditos fijos, y destinados a este fin, sino de limosnas del todo voluntarias, que contribuian los individuos del mismo Gremio. Según informes es de 7 11. 3 s. la cantidad que da a la Comunidad de Presbíteros por el Oficio, Completas, y Misas en cada una de ellas, y lo que prudencialmente se considera poder importar lo demás, que se gastan serán obras 6 11 s.: pudiéndose solo calcular lo impedido en todo para cada fiesta 13 11. 3 s.”

Com es veurà a continuació, la decadència d'aquest gremi fou molt més acusada que la del gremi de mestres hortolans de Sant Antoni. En aquest cas, no quedà ni tan sols en recurs de resguardar-se darrera una cofraria, que a finals del s. XVIII i començament del s. XIX funcionaven, moltes d'elles, com a veritables caixes de resistència —cotitzacions dels agremiats, pagament d'un salari en cas de malaltia o impossibilitat— enfront del procés de proletarització a què es veia sotmesa la menestralia. No pogué arribar a sobreviure ni com a gremi, ni com a cofraria. Potser els motius caldría buscar-los en l'especulació entorn de les terres que envoltaven, el Rec Comtal, terres certament codiciades a partir de mitjan segle XIX, per l'arrencada de la indústria tèxtil.

2 Evolució dels diferents gremis pagesos de Barcelona (1724-1808)

2.1 *El nombre d'individus*

Al llarg del segle XVIII hom pot observar un descens constant i continuat del nombre d'individus agremiats. Aquest descens només presenta una tímida recupera-

ció en moments molt conjunturals (1764-68; 1804-08) que, fins i tot, poden reflectir una certa estabilitat (1784-1796). Moments, però que a la llarga no són suficient per invertir la clara tendència al descens del nombre d'individus agremiats. Tendència que, per altra banda, no fa més que reflectir el procés de decadència dels gremis que es generalitza a partir de la segona meitat del s. XVIII.

Quadre II

Evolució del nombre d'individus agremiats (1724-1808)

<i>Anys</i>	<i>Nombre d'individus agremiats</i>	<i>Index (1724=100)</i>	<i>Observacions</i>
1724	403	100	No hi són els pagesos de dins
1728	404	100	"
1732	357	89	"
1736	336	83	"
1740	323	80	"
1744	290	72	"
1748	231	57	"
1752	227	56	"
1756	211	52	"
1760	198	49	"
1764	236	59	"
1768	222	55	"
1772	214	53	"
1776	212	53	"
1780	215	53	"
1784	219	54	"
1788	218	54	"
1792	218	54	"
1796	218	54	"
1800	213	53	"
1804	222	55	"
1808	220	55	"

Font: I.M.H. Sèrie Cadastre-Personal, 1716-1817.

El quadre anterior permet precisar una sèrie de punts: 1) Malgrat que l'extensió de terres conreades al Pla de Barcelona no varia substancialment entre 1723 i 1841,¹² el nombre de pagesos i hortolans agremiats disminueix considerablement entre 1724 i 1808. Aquest descens, en el cas del Pla de Barcelona, no pot atribuir-se a una millora de l'utilitatge o de les tècniques de conreu, ja que moltes de les innovacions que durant el s. XVIII s'aniran introduint a l'agricultura arreu de Catalunya, eren conegudes i utilitzades al Pla des del s. XVII (Veure E. Serra: 1978). 2) La davallada important en el nombre de pagesos i hortolans agremiats es produeix durant el vicenni 1730-1750,

puix a partir de 1748-1752 hom assisteix a una certa estabilització que ve reflectida pels índexs¹³.

Ara bé, si en principi, tal com assenyalava fa un moment, hom no pot aduir raons de pes que justifiquin un descens en el nombre total de pagesos car l'extensió total de terres per conrear es manté pràcticament constant al llarg del segle XVIII, i, en un altre ordre de coses, l'estudi de l'evolució de la propietat agrària al Pla de Barcelona durant aquest període mostra una davallada absoluta i relativa de la propietat pagesa (A. Segura: 1980, I, 168-299), aquest descens només pot ésser explicat per la progressiva introducció del treball assalariat a les feines del camp en detriment del nombre de pagesos "lliures" que tenen terres i treballen per compte propi. Efectivament els nous jornalers, independentment de la seva procedència (membres de les famílies pageses del Pla o immigrants) no complien cap dels requisits dels agremiats, puix no són possessors de les terres, ni dels útils emprats per treballar-les, ni controlen la producció, ni la seva professió és un monopoli dins del qual entren només aquells que han superat un aprenentatge, ja que per ésser jornalero no es precisen més que dos braços i la necessitat de treballar a canvi d'un salari.

Aquesta evolució, però, no es dona de forma homogènia. De fet el descens afecta més a uns gremis que d'altres.

El quadre permet establir diferències força clares. Sense sostreure's a la tendència general al descens, els hortolans de Sant Antoni i els pagesos de Sants finalitzen el període amb uns índexs superiors a l'índex fixat en el quadre II (tret de l'any 1808 pel que fa a Sants). Els hortolans de Sant Antoni ni tan sols acusen el mínim de 1760 i es mantenen, pràcticament, per damunt d'un índex de 70 fins al 1780 (amb la salvetat de 1748). A l'altre extrem, el gremi d'hortolans del Portal Nou mostra una forta davallada des de 1736 que es farà molt més acusada a partir de l'últim terç del segle. El cas dels pagesos del Pla és el d'una davallada continuada des de 1728 amb tímid intencions de recuperació i/o estabilitat (1764, 1772 a 1880) que no aconseguiran aturar el descens progressiu.

En termes generals resulta colpidor que tant l'índex general, com els índexs dels diferents gremis (excepció feta dels hortolans de Sant Antoni) presenten el mínim absolut per l'any 1760 i no pas per finals de segle. A partir d'aquesta data s'observa una lenta recuperació que junt amb períodes més o menys llargs d'estabilitat, segons els casos, dona pas a un nou descens, malgrat que aquest no arriba en cap cas a assolir el mínim de 1760.

Tret de motius burocràtico-administratius en la confecció del cadastre d'aquest any difícilment copsables per l'investigador, aquesta data correspon al final d'una època "molt prolongada de salaris baixos (en gros 1730-1760)" (Vilar: 1875, III, 630). De forma que "el 1761, ben abans de qualsevol modificació dels salaris de les categories superiors, es produeix un millorament en la remuneració del treball urbà no qualificat" (Vilar: 1975, III, 621). Encara que molt parcialment aquestes constatacions de P. Vilar poden ajudar a explicar el mínim de 1760. Els salaris urbans haurien incidit sobre l'activitat agrària del Pla i haurien pogut servir d'estímul momentani perquè una part de la pagesia es dediqués conjunturalment a altres feines més lucratives

Quadre III

Detall per gremis del nombre d'individus agremiats (1724-1808)¹⁴

Anys	Nombre d'individus agremiats Sant Antoni*	Index (1724 =100)	Nombre d'individus agremiats Portal Nou**	Index 1724 =100)	Nombre d'individus agremiats Sants	Index (1724 =100)	Nombre d'individus agremiats Pla	Index (1724 =100)
1724	106	100	107	100	61	100	116	100
1728	98	92	104	97	50	82	94	81
1732	101	95	104	97	42	69	79	68
1736	103	97	97	91	42	69	74	64
1740	91	86	94	88	44	72	72	62
1744	83	78	84	79	41	67	63	54
1748	69	65	62	58	33	54	59	51
1752	79	74	53	50	30	49	55	47
1756	81	76	44	41	23	38	55	47
1760	78	74	38	36	20	33	39	34
1764	80	75	58	54	29	48	56	48
1768	77	73	58	54	32	53	44	38
1772	75	71	54	50	38	62	45	39
1776	74	70	52	49	39	64	46	40
1780	71	67	58	54	39	64	46	40
1784	73	69	57**	43	38	62	50	43
1788	74	70	57**	43	38	62	48	41
1792	74	70	55**	43	38	62	50	43
1796	69	65	60**	39	38	62	50	43
1800	68	64	56**	39	38	62	50	43
1804	79 **	56	53**	39	36	59	52 *	37
1808	93 **	73	51**	38	32	52	44	38

* Figuren també, quan surten, els membres del gremi de fadrins.

** Figuren un nombre considerablement alt d'agremiats amb dos oficis que cotitzen a un altre gremi o bé que han canviat de residència. Per tal de no distorsionar la sèrie dels índexs, aquests els he elaborat sense tenir en compte aquests individus.¹⁵

Font: I.M.H. Sèrie Cadastre-Personal, 1716-1817.

que no requerien especialització. La crisi alimentària de 1763-1764 hauria matisat aquest moviment iniciant-se una lenta recuperació, de curta durada, en el nombre de pagesos i hortolans agremiats.

2.2 Mestres i jornalers

La tendència a la disminució del nombre d'individus agremiats respon, entre d'altres causes que aquí no seran tractades, a una progressiva introducció del treball assalariat a les feines del camp. La mateixa documentació cadastral utilitzada fins ara

Quadre IV

*Evolució i distribució dels pagesos que treballen per compte propi i dels jornalers agremiats (1724-1808)**

<i>Anys</i>	<i>Pagesos que treballen per compte propi</i>	<i>%</i>	<i>Jornalers</i>	<i>Altres</i>	<i>Jornalers</i>	<i>%</i>	<i>Total</i>
1724	169	41'94	183	51	234	58'06	403
1728	148	36'63	230	26	256	63'37	404
1732	121	33'89	196	40	236	66'11	357
1736	131	38'99	183	22	205	61'01	336
1740	124	38'63	180	17	197	61'37	321
1744	97	33'45	160	33	193	66'55	290
1748	83	35'93	123	25	148	64'07	231
1752	80	35'24	121	26	147	64'76	227
1756	71	33'65	115	25	140	66'35	211
1760	53	26'77	117	28	145	73'23	198
1764	50	21'19	132	54	186	78'81	236
1768	53	23'87	127	42	169	76'13	222
1772	53	24'77	129	32	161	75'23	214
1776	56	26'41	125	31	156	73'58	212
1780	55	25'58	131	29	160	74'42	215
1784	40	18'62	159	20	179	81'73	219
1788	41	18'81	156	21	177	81'19	218
1792	40	18'35	159	19	178	81'65	218
1796	40	18'35	143	35	178	81'65	218
1800	41	19'25	142	30	172	80'75	213
1804	38	17'19	134	49	183	82'81	221
1808	36	16'14	154	33	187	83'86	223

Font: IM.H. Sèrie Cadastre-Personal, 1716-1818.

* A l'anex figura el quadre de detall per gremis.

permet avalar aquesta hipòtesi. En efecte, les relacions del cadastre-personal permeten distingir tres categories diferents d'agremiats:

1) *Pagesos que treballen per compte propi*, es tracta d'aquells que figuren al cadastre com a mestres amb terres, mestres amb casa i terres, masovers, hortolans amb horts, etc. No es correspon amb el terme de mestres del cadastre, ja que molts d'aquests treballaven a jornal. Generalment cotitzaven 60 rals a l'any. 2) *Jornalers*, es tracta de mestres sense terres que treballaven a jornal, jornalers —és a dir, que apareixen amb aquesta denominació al cadastre—, fadrins, hortolans sense casa ni hort, etc. La seva cotització varia entre 60 rals (els que gremialment són considerats com a mestres), 45, 37 1/2, 35, 30 i 25 rals a l'any. 3) *Altres*, es tracta dels pobres de solemnitat, dels individus exempts pel nombre de fills, dels absents, dels pagesos que cotitzen a dos gremis (generalment són altres professions que requereixen poca especialització —picapedrers, molers, traginers, etc.) i que per tant només es dediquen a l'agricultura a temps parcial.

El quadre IV permet veure l'evolució seguida pels pagesos que treballen per compte propi i els jornalers durant el segle XVIII.

Les dades són prou explícites. A la disminució absoluta dels individus agremiats cal afegir una disminució en el percentatge d'agremiats que subsisteixen com a pagesos o hortolans independents que disposen de llurs terres i treballen per compte propi. A mida que avança el segle el nombre d'aquests disminueix quantitativament i qualitativament. Així, el percentatge de pagesos que treballen per compte propi es manté pels voltants dels 40% fins el 1740, a partir d'aquesta data el percentatge inicia un descens continuat que farà que aquests només representin poc menys del 16% del total d'individus agremiats el 1808. Contràriament, el tant per cent de pagesos i hortolans que treballen a jornal passarà del 58% de 1724 al quasi 84% de 1808. La tendència cap a la proletarització dels pagesos i hortolans agremiats és doncs manifesta. Aquesta tendència es veu confirmada si hom compara les mitjanes d'edat del grup de pagesos que treballen per compte propi i el grup dels jornalers en els casos que és possible reconstruir sèries continuades.¹⁶

Així, les dades del quadre V i les tendències representades al gràfic I confirmen un envelliment progressiu del grup de mestres que treballen per compte propi. Es tracta d'un grup la reproducció social del qual es produeix cada cop amb més dificultat. Això, obviamt, no implica que la desaparició del grup hagi d'estar determinada per l'edat dels seus membres, però si tradueix la incapacitat del grup per trobar nous mestres que substitueixin als que desapareixen. Dóna compte, en definitiva, de les dificultats en assolir la categoria de mestres en un moment en que el treball assalariat és cada vegada més present a les feines del camp i en un període durant el qual la pagesia del Pla va perdre bona part de les seves terres com a conseqüència d'un endeutament progressiu.¹⁸ De la mateixa manera la tendència de la mitjana d'edat dels jornalers manifesta tot el contrari i no presenta, per tant, signes visibles d'esgotament.

Resta dempeus, però, una qüestió important que cal aclarir. La població de Barcelona i dels pobles dels voltants entre 1718 i 1787 pràcticament es quadruplicà,

Quadre V

Edat mitjana dels hortolans que treballen per compte propi i dels jornalers (1724-1800)¹⁷

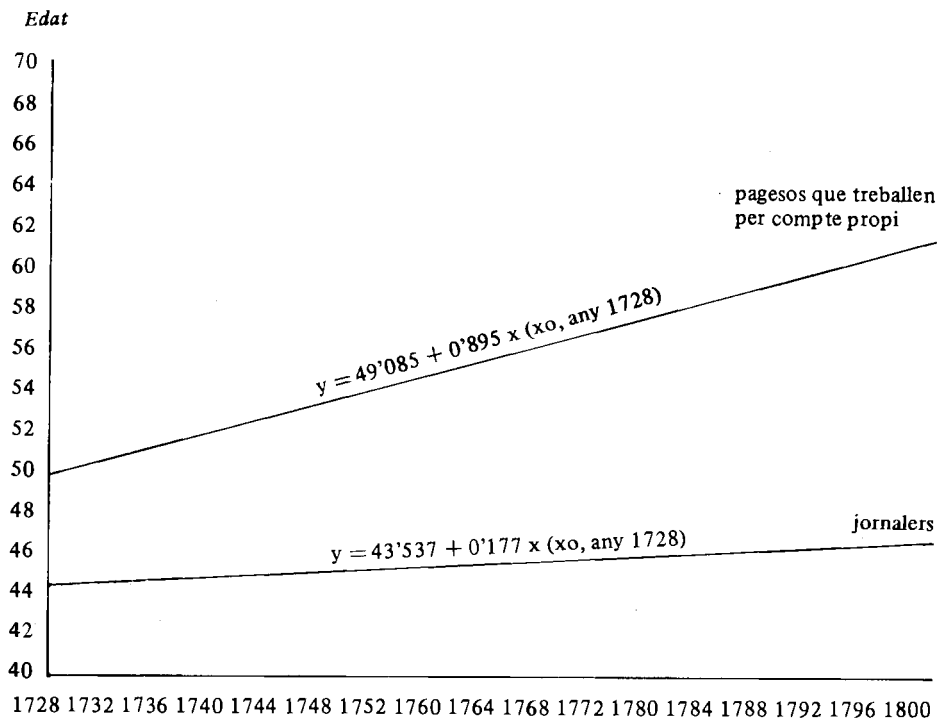
<i>Anys</i>	<i>Edat mitjana dels mestres que treballen per compte propi (hortolans de Sant Antoni)</i>	<i>Edat mitjana dels jornalers (fadrins hortolans del Portal Nou)</i>
1724	46,41 (calculat sobre 48 d'un total de 52)	37,90
1728	43,79	32,18
1732	43,78	38,36
1736	45,95	(c. sobre 19 d'un total de 20) 38,94 (c. sobre 18 d'un t. de 20)
1740	47,56	42,95
1744	49,38	48,05
1748	54,52 (c. sobre 19 d'un t. de 20)	(c. sobre 17 d'un t. de 20) 49,41
1752	58,33	52,09
1756	61,35	56,62
1760	66,30	53,88
1764	69,30	46,55
1768	69,75	47,42
1772	64,90	(no hi han dades)
1776	57,90	40,28 (c. sobre 7 d'un t. d'11)
1780	58,50	44,87 (c. sobre 8 d'un t. de 16)
1784	53,22	44,18
1788	56,44	43,00
1792	59,44	47,00
1796	65,55	39,00
1800	59,77	48,— (c. sobre 3 d'un t. de 4)*

* Aquest any dona un nombre molt baix de fadrins perquè a més d'aquests 4 figuren 3 pobres de solemnitat (edat mitjana 60,33 anys), 5 que alternen l'agricultura amb un altre ofici (e.m. 40,40 anys) i 4 exempts (e.m. 54,75 anys).

Font: I.M.H. Sèrie Cadastre-Personal, 1716-1817

passant de 35.719 a 119.927 habitants (Vilar: 1975, III, 142). La major part d'aquest increment ve produït per l'emigració d'habitants, fonamentalment pagesos que no són hereus, o pagesos pobres sense terres, de les comarques muntanyenques i de l'interior del Principat que es desplacen cap a les zones pròsperes del litoral a la recerca d'unes

Gràfic I

millors condicions de vida. Cal, doncs, preguntar-se si el procés de proletarització esmentat afecta sols a les famílies pageses i hortolanes que ja estaven establertes a les terres del Pla des de començaments del segle o, si, pel contrari, aquestes es veuen ràpidament abocades a la proletarització i són substituïdes pels nous vinguts, els quals, a la vegada, seran també progressivament proletaritzats. En aquest segon cas (substitució de les antigues famílies pageses del Pla pels nou vinguts) el procés de proletarització, qualitativament, seria molt més lent, ja que afectaria al llarg del segle a un major nombre de pagesos.¹⁹

Davant de la impossibilitat de procedir al buidatge dels diferents registres parroquials per iniciar una lenta i exhaustiva reconstrucció de famílies amb expressió del lloc d'origen, he optat per la utilització d'un mètode més senzill que permet aproximar-se a la resposta d'aquesta qüestió. Per això, a partir de les relacions del cadastre personal he comptabilitzat els cognoms pagesos i hortolans que corresponen a quatre talls diferents, separats cada un d'ells per una generació aproximadament.²⁰ Els resultats abreujats queden recollits al quadre VI.

Quadre VI

Estudi de la freqüència d'aparició dels cognoms pagesos i hortolans
(1723-1808)

a) Total cognoms pagesos que apareixen: 197

- nombre de cognoms que només apareixen a una relació: 123 (82 corresponen a 1723, 8 a 1753, 17 a 1783 i 16 a 1808)
el 62,44% dels cognoms
- nombre de cognoms que apareixen a dues relacions: 29 (22 surten per primera vegada el 1723, 1 al 1753 i 6 el 1783)
el 14,72% dels cognoms
- nombre de cognoms que apareixen a tres relacions: 26 (21 surten per primera vegada el 1723 i 5 el 1753)
el 13,20% dels cognoms
- nombre de cognoms que apareixen sempre: 19 (a més hi ha 5 cognoms que també surten sempre, encara que a vegades ho fan com a hortolans)
el 9,64% dels cognoms

	Apareixen per 1 ^a vegada el 1723 i % sobre el total	Apareixen per la 1 ^a vegada el 1753 i % sobre el total	Apareixen per 1 ^a vegada el 1783 i % sobre el total	Apareixen per 1 ^a vegada el 1808 i % sobre el total	Total
Cognoms que figuren el 1723	144 100%				144
Cognoms que figuren el 1753	47 77%	14 23%			61
Cognoms que figuren el 1783	41 58,5%	6 8,5%	23 33%		70
Cognoms que figuren el 1808	33 55%	5 8%	6 10%	16 27%	60

b) Total cognoms hortolans que apareixen: 312

- nombre de cognoms que només apareixen a una relació el 63,14% dels cognoms 197 (77 corresponen a 1723, 30 a 1753, 44 a 1783 i 46 a 1808)
- nombre de cognoms que apareixen a dues relacions: el 21,47% dels cognoms 67 (41 surten per primera vegada el 1723, 7 el 1753 i 19 el 1783)
- nombre de cognoms que apareixen a tres relacions: el 11,22% dels cognoms 35 (30 surten per primera vegada el 1723, 5 el 1753)
- nombre de cognoms que apareixen sempre: el 4,17% dels cognoms 13 (a més hi ha 11 cognoms que també surten sempre, encara que a vegades ho fan com a pagesos)

	<i>Apareixen per 1ª vegada el 1723 i % sobre el total</i>	<i>Apareixen per 1ª vegada el 1753 i % sobre el total</i>	<i>Apareixen per 1ª vegada el 1783 i % sobre el total</i>	<i>Apareixen per 1ª vegada el 1808 i % sobre el total</i>	<i>Total</i>
Cognoms que figuren el 1723	161 100%				161
Cognoms que figuren el 1753	68 62%	42 38%			110
Cognoms que figuren el 1783	38 35%	9 8%	63 57%		110
Cognoms que figuren el 1808	34 32%	8 7%	19 18%	46 43%	107

Aquest resultat assenyalen:

1) Que la més gran part dels cognoms (el 62,44% en el cas dels hortolans) només apareixen una sola vegada al llarg del segle. És igualment alt el nombre de cognoms presents només en dues relacions. En canvi, els cognoms que surten en tres relacions o sempre, quasi arriba al 23% del total dels cognoms pagesos i és queda en un modest 15,39% del total de cognoms hortolans. Ara bé, aquestes dades no presuposen una gran mobilitat, ja que un nombre alt dels cognoms que només figuren un o dos cops a les relacions ho fan entre el 1723 i el 1753 (el 74,34% i el 58,71% del total de cognoms dels pagesos i dels hortolans, respectivament, d'entre els que he assenyalat), la qual cosa confirma que la brusca devallada en el nombre de pagesos i

hortolans agremiats es produí durant la primera meitat del segle puix molts cognoms deixen d'aparèixer durant la segona meitat del set-cents.

2) L'anàlisi dels cognoms que figuren a cada una de les relacions i la data d'aparició per primera vegada d'aquests cognoms mostra que la primera part del segle és molt estable, car el 1753 els nous cognoms incorporats només representen el 23 i el 38% dels cognoms pagesos i hortolans, respectivament, mentre que segueix essent aclaparador el percentatge de cognoms que ja havien aparegut el 1723 (77 i 62% per cada un dels casos). A mesura que avança la segona meitat de la centúria la mobilitat es fa més evident, sobretot en el cas dels hortolans ja que més del 60% dels cognoms d'aquests al 1808 han estat incorporats entre aquesta darrera relació i la de 1783. Aquesta relació, en el cas dels pagesos, es manté molt més estable, puix els cognoms nou vinguts entre 1783 i 1808 només representen el 37% del total, mentre que els que ja existien el 1723 són encara el 55% i els incorporats el 1753 representen el 8%. Així, doncs, accentuació de la mobilitat (substitució d'uns cognoms per d'altres que abans no apareixien i que, per tant, considero d'immigrats) durant la segona meitat del segle, la qual cosa coincideix tant amb les afirmacions de P. Vilar per Barcelona i els seus voltants, com amb les de Codina pel Prat de Llobregat (Vilar: 1975, III, 80; Codina: 1971, 215-216), és a dir, que els efectes del gran salt demogràfic del s. XVIII i els fenòmens migratoris que causà es deixaren sentir, especialment, a partir de la segona meitat del segle (entre 1770 i 1797 pel que fa a Barcelona), que és quan assoliren la plenitud demogràfica els elements de recuperació humana presents durant la primera meitat del set-cents. Mobilitat que és molt més acusada en el cas dels hortolans que no pas en els dels pagesos.

Tot sembla indicar, doncs, que els gremis es veiren afectats per l'allau de nou vinguts, els quals, en molts casos, passaren a substituir a antics pagesos i hortolans establerts de bell antuvi a les terres del Pla de Barcelona i a les hortes de dins i fora de ciutat. Aquesta substitució va ésser possible gràcies a la nova correlació de forces sorgida després de la llarga crisi del sis-cents que, juntament amb les noves expectatives demogràfiques i econòmiques del nou segle, va suposar una porta oberta perquè els propietaris directes i els senyors mitjans intentessin —i aconseguissen— augmentar l'explotació que suportaven els pagesos del Pla amb l'objecte d'obtenir unes rendes cada cop més importants. En definitiva, és cada vegada més gran l'excedent que es sostreu a la pagesia, la qual cosa provoca el seu progressiu endeutament i, a la llarga, la pèrdua de les possibilitats d'accés a la terra. El que interessa, però, subratllar en aquest moment és que, difícilment, en aquestes condicions, el camperolat barceloní podia ser substituït per uns immigrants que provenien, gairebé de forma exclusiva, de la pagesia pobra i sense terres de les comarques de l'interior. Fadrísters sense recursos que abandonaven la seva comarca on no els hi quedava, molts cops, ni el recurs de treballar a jornal ni que fos a casa l'hereu. És, doncs, totalment il·lògic afirmar que es pugui produir una substitució d'aquest tipus. Cal aprofundir l'anàlisi empresa i comprovar a quin nivell dels gremis s'integraren aquests nou vinguts, és a dir, si passaren a cotitzar i a ésser considerats com a mestres que treballen per compte propi, o si cotitzaren com a jornalers.

Efectivament, dels 23 nous cognoms que apareixen a la relació cadastral de 1783 hom pot observar que 12 ho fan com a jornalers (dels quals 10 ja no tornaran a sortir a la relació de 1808 i 2 seguiran com a jornalers), 4, malgrat ésser el primer cop que figuren com a pagesos, són cognoms que figuraven anteriorment com a hortolans i que, per tant, no poden considerar-se com a nou vinguts, 7, per últim, figuren com a mestres (que, per altra banda, també desapareixeran pràcticament gairebé tots ells al 1808). Dels 16 nous cognoms apareguts el 1808 s'integren com a jornalers 12, 2 són cognoms que a la primera meitat del segle figuraven com a hortolans, i tan sols 2 figuren com a mestres. Així, d'un total de 39 nous cognoms, apareguts entre 1783 i 1808 només 9, el 23%, accedeixen, de forma molt inestable, ja que com he dit la més gran part no torna a sortir el 1808, a la categoria de mestres que treballen per compte propi, és a dir, que tenen accés a la terra.

En el cas dels hortolans, on semblava existir una mobilitat més gran, la situació és, en aquest sentir, molt més clara. Dels 63 nous cognoms apareguts el 1783, 53 van referits a fadrins hortolans i, minoritàriament, a mestres que treballen a jornal, 7 són cognoms que havien aparegut durant la primera meitat del segle com a pagesos, i només 3, el 4,75%, assolixen la categoria de mestres que treballen per compte propi. Entre 1783 i 1808, 40 d'aquests jornalers i 1 dels mestres desapareixen, el seu pas pels gremis és, doncs, ben curt. A la relació de 1808 figuren 46 nous cognoms hortolans, 37 d'ells són jornalers, 8 són cognoms que a les relacions de 1723 a 1753 havien sortit com a pagesos i tan sols hi ha 1 cas, el 2%, entre tots aquests cognoms que es presenta com a mestre. Per tant, la major mobilitat dels gremis d'hortolans no és més que aparent. Els gremis d'hortolans, més nombrosos sempre que els de pagesos, presenten una més gran disponibilitat a integrar als immigrants com a jornalers, però la seva consolidació gremial tanca les portes a aquests nou vinguts per a accedir a l'estatus superior del gremi, mestres que treballen per compte propi, que queda reservat als hortolans establerts al Pla i a les hortes de dins i fora de Barcelona des de començaments del segle.

Així doncs, a manera de resum puc afirmar que la tendència a la progressiva proletarització que esmentava al començament d'aquest apartat no es veu afectada pel que fa als mestres per l'allau d'immigrants. Aquests, certament, a partir de la segona meitat de la centúria aporten un fenomen de mobilitat als gremis que passen a incorporar-se a aquests com a nous agremiats. Mobilitat, però, que no suposa substitució de les famílies de mestres tradicionalment consolidades en l'activitat agrària al Pla de Barcelona, car els nou vinguts no ultrapassen la condició de jornalers, és a dir assalariats, amb la qual cosa el procés de proletarització no es veu truncat. La resistència dels gremis a integrar immigrants i la capacitat i possibilitats d'aquests per a ésser integrats, caldria afegir com a mestres que treballen per compte propi, és pràcticament total en el cas dels hortolans, continuant amb la tradició de monopoli que caracteritza als gremis d'aquests. En el cas dels pagesos aquesta resistència, malgrat que també és perceptible, és molt més feble.

Les paraules de Codina, referides al Delta del Llobregat, s'escauen perfectament per sintetitzar el fenomen que també s'està produint al Pla de Barcelona:

“Amb la seva força expansiva i dinàmica, el XVIII és el segle de l’entrada als temps moderns amb tota llur problemàtica. No serà la menor, sens dubte, la creació d’un autèntic proletariat que, per primera vegada a la història —del Delta almenys—, supera numèricament la classe superior dels parcers, masovers i pagesos propietaris. Acabem de veure’n la situació al 1720. Segle endins, mentre el nombre dels pagesos no assalariats es manté sensiblement a un mateix nivell, una mica més elevat: una setantena (i disminueix ostensiblement en el cas del Pla de Barcelona), el d’assalariats augmenta incessantment, no sols en nou vinguts, sinó en famílies indígenes.” (1971, 220)

2.3 *La distribució del poder als gremis d’hortolans i a les organitzacions pageses*

En teoria els “càrrecs” tradicionals dels gremis d’hortolans, prohoms, creden-ser, clavari, etc., complien només unes funcions de caràcter confessional lligades a l’organització i l’administració del pas amb que el gremi participava a la processó del Corpus. A la pràctica això, però, no és tan clar.

Tradicionalment els gremis havien estat presents a la vida político-administrativa de la ciutat i havien format part del Consell de Cent. Durant el segle XVIII, malgrat que això ja no era així, es pot observar com són encara els prohoms els encarregats de representar als gremis davant de l’administració central (organització de quintes, garantir i/o pactar l’ordre públic en casos excepcionals —rebomboris del Pa—, etc.). A aquestes funcions a partir del Decret de Nova Planta i la instauració del Cadastre s’hi ajuntà la confecció de llistes dels agremiats i llur classificació per tal de repartir l’assignació de l’impost que corresponia a cadascun dels membres. Això sense comptar la distribució dels ajuts a vídues o impossibilitats en el cas d’aquells gremis que participaven i/o formaven confraries amb finalitats no tan sols religioses, sinó també socials.

De tot això es despren la importància político-social dels prohoms, en el cas dels gremis d’hortolans, i dels regidors, en el cas dels pagesos de Sants i del Pla. Convé, per tant, saber quins homes —o quines famílies— ocuparen aquests càrrecs durant el període en què la documentació cadastral ho permet (1723-1808). Convé, sobretot, precisar si aquests càrrecs van ésser assequibles a tots els agremiats o, si pel contrari, només alguns tingueren accés a ells.

El primer que hom pot percebre és que dels 197 cognoms de pagesos (entre els de Sants i els del Pla) que apareixen durant aquests 86 anys, només 86 cognoms, el 43,65%, ocupen algun cop el lloc de regidors (hi ha 9 de cognoms que figuren al Pla i a Sants i que he considerat com a probables membres d’una mateixa família). El cas dels hortolans és encara més extremat. Del total de 312 cognoms que apareixen (entre els de Sant Antoni i el Portal Nou) només 115 cognoms, el 36,86%, figuren com a prohoms dels gremis durant aquests anys.

El detall dóna encara una visió més ajustada d’aquest monopoli.

a) *Pagesos de Sants*

En el cas de Sants es pot observar que el control dels mestres sobre els càrrecs

corre parell al de l'evolució del procés de proletarització durant el segle. En total, el 58,27% dels càrrecs són ocupats per mestres al llarg del segle; els jornalers ocuparan els càrrecs en el 36,39% de les ocasions. Ara bé, aquest accés dels jornalers als càrrecs és molt més pronunciat a finals del segle que no pas durant els primers vuitanta anys de la centúria. Així, entre 1723 i 1752, el 66% dels càrrecs són ocupats per mestres, el 64,25% ho són entre 1753 i 1782; i només el 44,44% entre 1783 i 1808. De totes formes, cal tenir present, i això és extensible al cas del Pla i dels hortolans de Sant Antoni i del Portal Nou, que moltes vegades, especialment durant la primera meitat del segle, molts dels jornalers que accedeixen als càrrecs són membres colaterals de les famílies importants o jornalers que treballen a les grans cases pageses del Pla i de Sants o a jornal d'importants mestres hortolans.

El monopoli de determinats cognoms s'accentua molt més si considerem que 14 dels 48 cognoms que figuren en un moment o altre com a regidors, és a dir el 29,17% d'aquests, figuren en 83 ocasions com a regidors, és a dir, el 59,71% de les ocasions en què es coneix el nom dels regidors. Una fracció privilegiada encara més reduïda, la formada pels Badia, Beca, Comas, Fisas, Gensana, Muns i Santomà, controlen durant aquests anys més de la tercera part dels càrrecs, o, el que és el mateix, de cada tres regidors com a mínim un duia aquest cognom.

b) Els pagesos del Pla

El cas dels pagesos del Pla és, si cap, encara més extremat que el de Sants. Ací els mestres ocupen el lloc de regidors en el 70,51% de les ocasions. De 1723 a 1752 aquest control per part dels mestres és aclaparador, ja que en el 90,74% dels casos els regidors són mestres. Aquests encara ocupen el càrrecs el 77,77% de vegades entre 1753 i 1782. Els darrers anys del segle, però, la relació s'inverteix i la dinàmica del procés de proletarització i mobilitat social fa que els jornalers accedeixin a regidors en el 60,42% de casos. Això implica un control més aclaparant que en el cas de Sants durant els primers vuitanta anys de la centúria i una davallada més brusca del poder dels mestres en els darrers anys del segle.

També ací la base de cognoms que apareixen quatre o més cops com a regidors sembla ampliar-se car afecta al 34,04% dels cognoms que ocupen càrrecs, però també s'adverteix una ampliació en el percentatge de càrrecs ocupats, el 63,95% del total. El monopoli dels cognoms que més es repeteixen és, malgrat tot, molt més accentuat que en el cas de Sants. Els Borés, Cardona, Cuyas, Farriols, Fetjó, Iglesias, Malla, Ortal, Sagué i, sobretot, Roses i Sagristà quasi monopolitzen en conjunt la meitat dels llocs de regidor (el 47,67% exactament), això sense comptar amb els Gensana (que figuren en 5 ocasions) que ja havien aparegut com un dels cognoms importants de Sants.

c) Els hortolans de Sant Antoni

Al primer cop d'ull, tan en aquest cas com en el del Portal Nou, sembla que els mestres hagin deixat molt més oberts a l'accés dels jornalers els càrrecs de prohoms del gremi, ja que els mestres només són prohoms en el 37,5% d'ocasions (el 53,01% entre 1723 i 1752, el 27,69% entre 1753 i 1782, i el 26,67% entre 1783 i 1808).

Dues matisacions importants: 1) En el cas dels gremis d'hortolans el nombre de càrrecs a ocupar és més alt, les possibilitats d'elecció entre els mestres per tal de no repetir-se sempre uns mateixos individus, per tant, més limitades. 2) Com ja he dit al començament d'aquest apartat, encara que el nombre de cognoms hortolans és bastant més elevat que el de pagesos, el percentatge de cognoms que accedeixen a prohoms és més petit en el cas dels hortolans que en el dels pagesos (un 36,86% del total de cognoms enfront del 43,65% del total de cognoms pagesos que així ho fan). Es parteix, per dir-ho d'alguna manera, d'una selecció prèvia que aguditza el monopoli de determinades famílies sobre els càrrecs del gremi. Monopoli que s'accentua molt més quan s'observa que 19 cognoms, el 32,30% dels cognoms que figuren com a prohoms, ocupen el 67,31% del total de càrrecs localitzats.

En aquesta ocasió el monopoli sobre els càrrecs de prohoms s'exerceix per part dels Gusi, Iglesias, Martí, Moragas, Pallarés, Paxeras, Prats, i, especialment, els Carrió (14 cops prohoms), Foraster (10), Gil (11) i Ribas (17) que controlen la meitat dels càrrecs durant aquests anys (el 49,52%, exactament).²¹

d) Els hortolans del Portal Nou

És un cas similar a l'anterior però amb una sensació de monopoli més diluïda que en els hortolans de Sant Antoni. Els mestres són prohoms en el 39,44% de les ocasions, però, la davallada del control dels mestres a finals del segle és més crítica que en l'altre gremi d'hortolans. En efecte, els mestres ocupen el 49,50% dels càrrecs entre 1723 i 1752; de 1753 a 1783 només figuren en el 38,33% dels casos; i, finalment, entre 1783 i 1808 els mestres representen un modest 21,15% dels prohoms.

També en aquest cas el nombre de cognoms que exerceixen un control dels càrrecs del gremi augmenta considerablement amb la qual cosa la sensació de monopoli es dilueix considerablement. El 41,38% dels cognoms que surten com a prohoms accedeix al càrrec un total de 153 vegades, el 59,30% del total. Hom està molt lluny de les proporcions del 32,20% i 67,31%, respectivament, que apareixen en el cas dels hortolans de Sant Antoni.

Igualment el nombre de cognoms que figuren sis o més vegades com a prohoms augmenta considerablement però són més freqüents els cognoms que només apareixen sis o set vegades que aquells que ho fan més cops. Així, els Artés, Bosc, Brunet, Castells, Codina, Escarmís, Gomà, Llorens, Oliver, Ribas (que era el cognom que més es repetia en el cas de Sant Antoni), Soler, Tiana, Tulla i, destacats, Asbert (10 vegades) i Sirinya (11 cops) controlen només, malgrat el seu elevat nombre, el 43,41% del total de càrrecs.

En resum, crec que es pot afirmar que els càrrecs de prohoms i regidors estaven estretament controlats per determinats cognoms. Control que arriba a un esclafant monopoli en el cas dels hortolans de Sant Antoni, és més matisat en el cas dels pagesos del Pla i de Sants, per aquest ordre, i es troba força diluït en el cas dels hortolans del Portal Nou. El paper que juguen els mestres en aquest control no és tan fort com, a priori, hom podia suposar.

De totes maneres és difícil determinar quin paper jugaven les relacions de parentiu i de “comparatge” entre determinats jornalers i els mestres més importants, qüestions que, possiblement, jugaren un important paper en aquest, a vegades sorprenent, accés d’alguns jornalers a llocs clau com el de prohom i de regidors.²²

3 Els pagesos no agremiats

Com assenyalava més amunt,²³ els gremis no incloïen el total de pagesos de Barcelona car la més gran part d’aquests no estaven agremiats perquè la seva precària condició de jornalers no ho feia necessari, o bé perquè d’aquesta forma escapaven a la recaptació de l’impost cadastral. De fet, cap a finals del set-cents hom pot calcular que només un deu per cent dels pagesos i hortolans de Barcelona i el seu Pla estaven agremiats.

Així, les dades de què dispo per el 1787 donen un total de 2.176 pagesos²⁴ que corresponen a les set parròquies de Barcelona.²⁵ Representen el 2,36% del total de la població de la ciutat,²⁶ percentatge pobre davant del 5,43% dels artesans o del 4,86% dels jornalers. D’aquesta manera, i prescindint de les professions liberals (advocats, mestres, notaris, etc.) i de les no productives (eclesiàstics, militars, etc.) i davant de la impossibilitat de separar el sector serveis del de la incipient producció industrial (cas dels artesans que participen dels dos sectors) un quadre aproximatiu de la població activa donaria els següents percentatges:

<i>Sector agrari</i>	<i>Altres sectors</i> <i>(jornalers, comerciants, fabricants i artesans)</i>
17,27%	82,73%

En setanta anys la imatge de Barcelona havia variat considerablement²⁷ i els camperols perdien importància relativa en una ciutat que caminava cap a la industrialització, encara que aquesta no ultrapassés, en moltes casos, fins a finals del segle següent, el marc familiar.

La distribució dels pagesos segons les parròquies a les quals estaven adscrits així com el percentatge que sobre la població total de cadascuna de les parròquies representaven ere al 1787:

La distribució dels pagesos segueix la lògica de la història. Així, les parròquies tradicionalment més importants, que són també les més poblades puix que entre les quatre contenen el 92,08% del total d’habitants de la ciutat, agrupen gairebé el 94% dels pagesos. La distribució d’aquests es manté fidel al percentatge de terres del Pla que queden dins dels límits territorials de cada parròquia segons la recanació de terres feta al 1719-1720.²⁸

Quadre VII

Distribució dels pagesos segons les parròquies i % sobre la població de cada parròquia. 1787

<i>Parròquia</i>	<i>Nombre de pagesos</i>	<i>% sobre total pagesos</i>	<i>Nombre d'habitants de la parròquia</i>	<i>% dels pagesos respecte al total d'habitants de la parròquia</i>
Santa Maria del Mar	880	40,44	33.244	2,65
Santa Maria del Pi	510	23,44	32.305	1,58
Sant Just i Sant Pastor	370	17,00	9.230	4,00
Sant Pere de les Puelles	280	12,87	10.292	2,72
Sant Jaume Apòstol	80	3,68	3.749	2,13
Sant Cugat Màrtir	31	1,42	1.658	1,87
Sant Miquel Arcàngel	25	1,15	1.907	1,31
TOTAL	2.176	100,-	92.385	2,36

Ara bé, insisteixo en el caràcter jornal·ler de la pràctica totalitat dels que són classificats com a "labradors" a l'"Estado General...". Jornal·lers, és a dir, pagesos que no disposen de capital, ni d'util·latge i/o bestiar per treballar la terra gairebé no mai, i que la seva subsistència depen del salari que reben a canvi del lloguer dels seus braços puix cap d'ells disposa de terres pròpies en quantitat suficient com per a assegurar la seva producció, això en el cas dels que tenen terres, que són els menys. El caràcter jornal·ler de la més gran part dels camperols del Pla ve confirmat per les relacions de pagesos i hortolans confeccionades amb motiu de la contribució extraordinària del 1823.²⁹ Efectivament, en dites relacions el nombre de pagesos i hortolans que figuren segueix de molt a prop al nombre de pagesos i hortolans agremiats. Això ens demostra que només una mínima part de la pagesia, la menys desafortunada, tenia prou capital com per a ésser objecte d'una contribució extraordinària.

Quadre VIII

Nombre de pagesos i hortolans. 1823

Hortolans Porta Nova	42
Hortolans Sant Antoni	72
Hortolans Sant Bertran	31
Total hortolans	145
Pagesos Pla	21
Total camperolat del Pla	166

Font: Contribució extraordinària de guerra. 1823.

4 Conclusions

L'estudi del camperolat del Pla i dels hortolans de la ciutat de Barcelona entre 1723 i 1823 permet extreure diferents i importants conclusions que tractaré de resumir a continuació.

—El camperolat del Pla no representa un grup social homogeni. Tot el contrari, hom distingeix camperols diferents els uns dels altres. La gran majoria és un camperol pobre que sobreviu malament amb un jornal que no sempre està assegurat, per a qui l'accès a la terra és una mera il·lusió traduïda, en alguns casos, en uns quants seixanta-quatrems o trenta-dosens de mujades de terra que, treballada sense l'utilitatge adient, amb prou feines donarà un complement mínim a la dieta dels jornalers. Es una terra que fixa, no allibera. Fixa a la mà d'obra al voltant d'un màxim d'il·lusió i d'un mínim de producció que impedeix que aquesta vagi a llogar els seus braços a altres sectors de la producció. No allibera puix la producció d'aquestes parcel·les residuals no és suficient perquè aquest pagès-jornaler pugui viure de la venda dels seus excedents al mercat. Està, doncs, obligat a dependre del jornal i a treballar pels pagesos més benestants si vol subsistir. Malgrat tot, la il·lusió de "posseir" una petita parcel·la de terra només arriba a una petita part dels jornalers. Els altres, quasi tots, han de conformar-se amb l'esperança de què un dia podran accedir a ésser ells els il·lusionats. Malauradament per aquest important grup de pagesos no agremiats (que representen el 90% del camperolat del Pla) la tendència durant els darrers anys del segle XVIII i el primer quart del segle XIX és la pèrdua progressiva de la propietat de la terra per part de la pagesia del Pla.³⁰ La il·lusió d'ésser "posseïdors" no arribarà, per tant, mai a realitzar-se.

—El 10% dels pagesos del Pla es trobaven agremiats. El nombre d'individus agremiats tendeix a davallar durant la primera meitat del segle XVIII per passar a estabilitzar-se a partir de finals de la dècada dels seixanta. Aquesta davallada no es presenta, però, de la mateixa manera en tots els gremis. Generalment, els gremis on conflueixen els cognoms de propietaris pagesos o hortolans més importants resisteixen millor la davallada que els altres gremis.³¹

—L'estudi dels gremis segons la classificació dels agremiats en mestres i jornalers permet detectar un important procés de proletarització de la pagesia del Pla. Efectivament els mestres representen el 1724 el 41,94% del total d'agramiats. El 1808 aquesta proporció s'ha reduït. La mobilitat demogràfica del segle XVIII no afectà significativament a aquesta tendència, puix els nous vinguts s'incorporen —en cas de fer-ho— com a jornalers.

Així, doncs, en el cas del Pla, el desenvolupament econòmic del segle XVIII estudiat per P. Vilar (1975) suposà la proletarització de bona part del camperolat, és a dir, durant el set-cents es produeix una progressiva introducció del treball assalariat a les feines del camp.

—El segle XVIII suposà, per tant, la definitiva diferenciació dels pagesos del Pla. Al cim dels pagesos agremiats es situen els mestres, grup privilegiat enfront de la resta

dels agremiats. Un sector d'aquest grup dels mestres es consolida com a pagesia benestant al llarg de la centúria, malgrat el procés de proletarització que afectà a la majoria de la pagesia —o, potser, mercès a aquest procés— i a la davallada absoluta i relativa dels mestres dins dels gremis. En aquest sentit, el procés de proletarització actuà de forma selectiva. Efectivament aquesta consolidació d'una pagesia benestant, tal com he assenyalat a la meua tesi doctoral (1980), és fruit de l'actuació conjunta de múltiples factors: situació privilegiada pel que fa a l'accés de la terra des de començaments del segle XVIII; monopoli del bestiar del Pla i dels càrrecs dels gremis; consolidació a les masoveries importants de la rodalia de Barcelona; participació en arrendaments d'importants possessions a les comarques dels voltants del Pla; etc... Alguns membres d'aquesta pagesia acomodada (que no representen més de l'1 o el 2 % del total del camperolat del Pla) passaran al món dels negocis i de la indústria durant el segle XIX.³²

La resta del camperolat del Pla cobreix tots els matisos que van des d'aquesta pagesia acomodada fins al jornalero no agremiat passant per tots els graus possibles: mitjans i petits propietaris; mestres que per no tenir terres treballen a jornal; jornaleros agremiats possessors de minúscules parcel·les de terra; jornaleros agremiats sense terres però que gaudeixen d'un treball semi-fix a importants cases pageses; petits parcers, masovers, i arrendataris; etc...³³

NOTES

1. Aquest article correspon al tercer capítol de la meua tesi doctoral (Barcelona, 1980) un cop revisat i posat al dia.
2. I.M.H.B. (Institut Municipal d'Història de Barcelona), Série Cadastre-Personal, 1716-1817, 62 caixes.
3. En aquest sentit la classificació proposada per P. Molas (1970: 267) és correcta, però no així les seves afirmacions: "Los labradores de extramuros se englobaban, en principio, bajo la denominación común de payeses; hacia 1750 se escindieron en dos grupos: labradores del llano de Barcelona y labradores de la parroquia de Sants...", ja que, com he assenyalat, el 1724, dins de la relació de "personal de extramuros" figuren els pagesos del Pla i els pagesos de Sants com a grups perfectament diferenciats dels pagesos de dins que apareixeran a partir de 1727, així com dels pagesos que repartits per barris són classificats com a "vagos". Cal assenyalat que els quatre grups als quals m'estic referint figuren sempre al cadastre separats dels blocs que constitueixen la classificació en gremis de 1.ª, 2.ª i 3.ª classe (els pagesos de dins a vegades surten inclosos en aquesta última categoria i, d'altres vegades, la seva llista es troba darrera del barri octau de la relació de "vagos"). Els individus amb què comptaven els quatre grups el 1728 eren els següents:

Pagesos del Pla:	94
Pagesos de Sants:	50
Pagesos de dins:	25
Pagesos "vagos":	33

La referència a 1750 no és doncs acertada, ja que tant els pagesos del Pla com els de Sants eren grups diferenciats, a nivell de relació cadastral com a mínim, des de molt abans d'aquesta data i eren els grups pagesos que, juntament amb

els gremis d'hortolans, tenien més accés a posseir bestiar per les feines del camp, la qual cosa els diferenciava dels pagesos de dins i dels pagesos "vagos" que, en aquest sentit, eren, socialment, grups amb menys recursos. Per altra banda, encara que entre 1744 i 1748 hi ha una important disminució del nombre de pagesos que configuren aquests dos últims grups, no hi ha cap indicatiu de què els membres d'aquests passaren a engrossir els grups del Pla o de Sants, ben al contrari, la disminució també afectà a aquests grups. Així, l'únic grup que sortirà beneficiat de la desaparició del grup de pagesos de dins el 1756 serà la relació nominal de vagos per barris on aniran a incloure's els antics pagesos de dins. Ho confirmen les xifres:

Nombre de membres pagesos

	<i>del Pla</i>	<i>de Sants</i>	<i>de dins</i>	<i>"vagos"</i>	<i>TOTAL</i>	<i>Hortolans i fadrins Portal St. Antoni i Portal Nou</i>
1744	63	41	12	7	123	167
1748	59	33	6	2	100	131
1752	55	30	8	2	95	132
1756	55	23	5	3	86	125
1760	39	20	—	23	82	116

És a dir, que hom pot parlar d'una davallada continuada del nombre total de pagesos, que comporta, finalment, la desaparició d'un grup, el de pagesos de dins, que havia estat present en les relacions del cadastre personal des de 1727. Momentàniament sembla que els seus membres passaren a figurar entre les relacions dels no agremiats, encara que tampoc ací es consolidaren, doncs dotze anys després (el 1772) en aquestes relacions només figuren 2 pagesos, per passar a figurar-ne un de sol el quatrenni següent. No es tracta, doncs, d'un trasbalsament o d'un canvi de grup, sinó d'un grup d'agremiats que, com a tal, desapareix sense deixar successor.

4. Així "els prohoms dels gremis d'hortolans dels Portals Nou i Sant Antoni es queixaren en 1767 a l'Ajuntament de què per disposició dels Obrers haguessin estat trets dels llocs que tenien a la plaça de la Boqueria per a vendre verdures, puix els nous que els assenyalaren eren menys còmodes i retraient-se els compradors sortien molt perjudicats..." J. Carrera i Pujal (1951:J,216).
5. Aquest terme és possiblement més adient que el de gremis que la documentació cadastral reserva únicament per als hortolans. Els pagesos apareixen sempre sota encapçalaments de "llista dels pagesos de...", "relació dels individus (pagesos) de...", etc.
6. El nom del gremi varia segons les èpoques. A partir dels anys 1730-40, tendeix a desaparèixer la denominació d'hortes de Sant Pau. S'utilitza de forma indistinta Porta o Portal de Sant Antoni.
7. Informació extreta de l'I.M.H.B., Sèrie Gremis i Associacions, 2-5.
8. A començaments del s. XIX "los hortelanos de San Antón estaban abrumados por las deudas 'de resultados de las pérdidas de sus rentas'; como solución elevaron los derechos de maestría a 60 libras" (Pere Molas: 1970, 550) p. 550.
9. I.M.H.: Sèrie Gremis, 2-62.

10. A vegades també figuren com a Portal Nou.
11. Carta de resposta a l'ordre de l'Ajuntament de l'11 de novembre de 1770. Data del 21 de març de 1771. I.H.M.: Sèrie General: Gremis, Montepfos, Cofraries.
12. El total de terres conreades al Pla, és a dir, sense considerar les terres ermes, els rocals i pedreres i sorrals, era segons els respectius repartiments de terres cadastrals de 2.863 M el 1723 i de 2.852 13/16 M el 1841.
13. Cal tenir present que és també a partir dels anys 30 quan apareixen els primers símptomes d'ocultació cadastral; d'ací el caràcter relatiu de les afirmacions per a aquest període i pels posteriors especialment pel que fa referència a les quantitats absolutes.
14. El total absolut no coincideix amb el quadre anterior doncs en aquest cas no es compten els pagesos de dins ni els "vagos".
15. Els oficis escollits per aquests hortolans i pagesos del Pla són, preferentment, els de traguers, traguers de mar, rajolers, molers, picapedres, etc.

He cregut oportú confeccionar els números índexs sense incloure, en els anys esmentats, els individus que cotitzen en dos gremis, ja que aquest fet assenyalava la tendència a deixar l'agricultura per dedicar-se a un altre ofici i si els comptabilitzés obtindria una imatge dels gremis que no correspondria a la seva realitat.

16. Malauradament aquesta reconstrucció només és possible pel gremi d'hortolans del Portal de Sant Antoni (que, per altra banda, ja he indicat que era el gremi més estable i que oposa més resistència a la seva decadència, la qual cosa porta a pressuposar que en els altres gremis l'envelliment dels agremiats que treballaven per compte propi era encara més acusat) i pel gremi de fadrins hortolans del Portal Nou. No és possible fer la reconstrucció ni pels altres gremis d'hortolans, ni pels pagesos del Pla i de Sants.
17. El 1804 i el 1808 no figuren les edats dels agremiats.
18. Aquests aspectes han estat tractats a la meua tesi doctoral (1980) especialment al capítol que fa referència a l'evolució de l'estructura de la propietat de la terra al Pla de Barcelona.
19. El suggeriment per l'estudi d'aquesta qüestió el dec a Verena Stolke, qui en el curs d'un seminari on diversos historiadors i antropòlegs varem exposar els temes que en aquells moments cridaven la nostra atenció en el camp de la investigació, em preguntà si els pagesos agremiats sotmesos a una creixent proletarització eren només els antics pagesos del Pla o eren també aquells emigrants que s'insertaven a la vida de Barcelona i la seva rodalia treballant les terres del Pla per compte propi, en el cas de què tinguessin possibilitat de fer-ho.
20. Els talls són: 1723-24, 1753, 1783 i 1808. Durant l'ocupació francesa no apareixen, com és lògic, les relacions cadastrals. Així, doncs, davant de la impossibilitat d'obtenir dades per 1813, he optat per la relació immediatament anterior a la Guerra napoleònica que em sembla menys distorsionada que les posteriors.

La relació completa dels cognoms per a cada un dels anys esmentats, així com la seva freqüència d'aparició es troben a la meua tesi doctoral (1980, II, 10-45).

21. El gremi d'hortolans de Sant Antoni agrupava al camperolat més ric del Pla segons la contribució extraordinària de guerra del 1823: I.M.H.B., Catastro-Per-sonal.

22. A la meua tesi doctoral (1980, II, 46-72) figura la relació dels diferents prohoms i regidors de cada un dels gremis i el nombre d'anys que ocuparen els càrrecs. En el present article reproduïxo en forma d'anex el quadre resum de cada un dels gremis.
23. Veure 2.2., El nombre d'individus.
24. En el present cas la font no distingeix entre pagesos i hortolans, la qual cosa em fa suposar que aquests últims estan comptats junt amb els primers sota el comú epígraf de "labradores", ja que tampoc cap dels altres apartats que menciona la documentació sembla adient per incloure als hortolans excepte, potser, el d'"artesanos".
Els jornalers, segons el mateix document, són aquells que "se ocupan en fábricas, peones albañiles y otras artes y oficios".
25. "Estado General del número de habitantes en las siete parroquias que comprende la ciudad de Barcelona: 1787". Institut Municipal d'Història, Inv. n.º 1187-Sèrie XIX. Vol. 21. Reproduït també a *El Cens del Comte de Floridablanca, 1787* (1970, II, 495-510).
26. És clar que per ajustar més la comparació s'haurien de considerar les dones i els nens que componen les famílies pageses, ja que la referència total és la població barcelonina, però no la població activa. El mateix cal considerar en el cas dels altres grups.
27. Una visió de la Barcelona de 1717 hom pot trobar-la a J. Nadal i E. Giralt: "Barcelona en 1717-1718. Un modelo de sociedad pre-industrial", Madrid (1963). Segons les dades de Nadal i Giralt el 1717 hi havien 473 persones dedicades a l'agricultura i/o ramaderia, el 1,43% de la població total xifrada en 33.010 habitants (ps. 15 i 8). Ara bé, la documentació cadastral utilitzada en aquest recompte fa pressuposar que només es consideren els pagesos agremiats que, com he assenyalat, no es corresponen amb el nombre total de pagesos de Barcelona. Segons el cadastre personal (veure nota 2) el nombre de pagesos i hortolans agremiats el 1787 era de 216.
28. "Recanació de terres feta els anys 1719-1720", I.M.H.B. Sèrie Cadastre. A la recanació figuren Nostra Senyora del Pi amb 1695 14/16 Mujades de secà (el 64,82% del total del secà), 19 8/16 M. vinya (el 35,37%), 1 12/16 M. regadiu (el 1,4%) i 78 12/16 M. de terres ermes (el 47,23%); Sant Just i Sant Pastor amb 523 14/16 M. de secà (el 20,02%), 4 12/16 M. vinya (el 8,62%), 13 8/16 M. regadiu (el 8,76%) i 83 12/16 M. de terres ermes (el 50,22%); i Sant Pere de les Puelles amb 391 6/16 M. secà (el 14,96%), 30 14/16 M. vinya (el 56,01%), 28 10/16 M. regadiu (el 18,57%) i 4 4/16 M. terres ermes (el 2,55%). Finalment la parròquia de Santa Eulàlia (5 2/16 M. secà i 30 2/16 M. regadiu) i les hortes de dins les muralles (80 2/16 M. regadiu).
29. I.M.H.B. Fons del Cadastre. Contribució extraordinària de guerra (confeccionada per oficis). 1823. 2 lligalls.
30. Sobre aquest aspecte veure la meua tesi doctoral (1980, I, 168-299).
31. Això es pot comprovar als apartats de la meua tesi doctoral (1980, II, 200-312) dedicats a l'estudi de les famílies pageses i hortolanes més importants i representatives del Pla.
32. Tal serà el cas, entre d'altres, dels Cuyas, dels Modolell, dels Sagristà, dels Roses, dels Santomà, etc., que al vuit-cents figuraran com a importants xocolataires, comerciants i/o capitalistes, fabricants, membres de professions liberals, etc.
33. Dic petits, doncs els grans parcers, masovers i/o arrendataris coincideixen amb els membres de la pagesia benestant.

*Evolució i distribució dels pagesos que treballen per compte propi i dels jornalers agremiats (1724-1808). Detall per gremis**

Anys	Pagesos de Sants		Pagesos del Pla		Hortolans de S. Antoni		Hortolans del Portal Nou	
	mestres	jornalers +altres	mestres	jornalers +altres	mestres	jornalers +altres	mestres	jornalers +altres
1724	20	41	50	66	52	54	45	42
1728	20	30	42	52	40	58	34	48
1732	17	25	40	39	28	73	31	49
1736	21	21	48	26	24	79	33	42
1740	21	23	45	27	30	61	24	48
1744	15	26	33	30	24	59	22	42
1748	12	21	34	25	20	49	14	34
1752	12	18	36	19	18	61	12	30
1756	10	13	36	19	14	67	9	27
1760	8	12	27	12	13	65	5	24
1764	8	21	22	34	12	68	8	41
1768	8	24	22	22	12	65	11	40
1772	11	27	22	23	11	40	9	45
1776	11	28	22	24	10	39	13	28
1780	14	25	22	24	9	39	10	32
1784	14	24	11	39	9	37	6	35
1788	14	24	12	36	9	37	6	34
1792	14	24	11	39	9	36	6	33
1796	14	24	11	39	9	36	6	33
1800	14	24	11	39	9	36	7	33
1804	13	23	9	43	9	42	7	31
1808	11	21	10	34	9	40	7	29

Evolució i distribució dels pagesos...

Anys	Fadrins hortolans de Sant Antoni	Fadrins hortolans del Portal Nou	Pagesos de dins i vagos	Total
1724	—	20	13	403
1728	—	22	58	404
1732	—	24	31	357
1736	—	22	20	336
1740	—	22	22	323
1744	—	20	19	290
1748	—	14	8	231
1752	—	11	10	227
1756	—	8	8	211

Anys	Fadrins hortolans de Sant Antoni	Fadrins hortolans del Portal Nou	Pagesos de dins i vagos	Total
1760	—	9	23	198
1764	—	9	13	236
1768	—	7	11	222
1772	24	—	2	214
1776	25	11	1	212
1780	23	16	1	215
1784	27	16	1	219
1788	28	17	1	218
1792	29	16	1	218
1796	24	21	1	218
1800	23	16	1	213
1804	28	15	2	222
1808	44	15	—	220

* Lògicament, els mestres que treballen a jornal van incluits en l'apartat "jornalers més altres". El grup de pagesos de dins i vagos comprén tan als mestres com els jornalers. El nombre de mestres d'aquest grup és el següent: 1724 (2), 1728 (7), 1732 (1), 1736 (1), 1740 (1), 1748 (1); a partir d'aquesta data apareixen sempre jornalers.

Quadres resum dels regidors i prohoms dels gremis de pagesos i d'hortolans del Pla de Barcelona i de la ciutat. 1723-1808

Pagesos de Sants

1723-1808 (ambdós incluits) = 86 anys.

Total regidors (a 2 regidors per any): $86 \times 2 = 172$.

Total regidors localitzats: 139, el 80,81%

Manquen dades dels anys 1729, 1737, 1738, 1747, 1780, 1794, 1795 i 1807.

De 1723 a 1753: 50, el 35,97% dels casos trobats.

33 d'aquests regidors, el 66%, són mestres

16 d'aquests regidors, el 32%, són jornalers

1 d'aquests regidors, el 2%, no es pot determinar què era.

De 1753 a 1782: 53, el 38,13% dels casos trobats

34 d'aquests regidors, el 64,15%, són mestres

19 d'aquests regidors, el 35,85%, són jornalers

De 1783 a 1808: 36, el 25,90% dels casos trobats

16 d'aquests regidors, el 44,44%, són mestres

14 d'aquests regidors, el 38,88%, són jornalers

6 d'aquests regidors, el 16,66%, no es pot determina què eren.

Del total dels 139 regidors localitzats, en 81 ocasions, el 58,27%, són mestres; en 51 ocasions, el 36,69% són jornalers, i en 7 ocasions, el 5,04%, no es pot determinar què són.

D'un total de 48 cognoms que surten n'hi ha 14 que apareixen quatre o més cops com a regidors (3 regidors donaria una mitjana d'un regidor per generació). Aquests regidors són:

BADIA:	Surt 9 cops
BECA:	Surt 7 cops
CAVALLÉ:	Surt 4 cops
COMAS:	Surt 6 cops
FERRER:	Surt 5 cops
FISAS:	Surt 8 cops
GENSANA:	Surt 6 cops
MAYOL:	Surt 5 cops
MUNS:	Surt 10 cops
PRATS:	Surt 5 cops
RIUS:	Surt 4 cops
SANTOMÀ:	Surt 6 cops
TORNS:	Surt 4 cops
VIDAL:	Surt 4 cops
TOTAL:	83 vegades

Pagesos del Pla

1723 – 1808 (ambdós incluits) = 86 anys.

Total regidors (a 2 regidors per any): $86 \times 2 = 172$.

Total regidors localitzats: 156, el 90'70%.

Manquen dades dels anys 1730, 1732, 1753, 1758, 1767, 1806 i 1807 que no he pogut trobar qui eren els prohoms.

De 1723 a 1752: 54, el 34'62% dels casos trobats.

49 d'aquests regidors, el 90'74%, són mestres.

5 d'aquests regidors, el 9'26%, són jornalers.

De 1753 a 1782: 54, el 34'62% dels casos trobats

42 d'aquests regidors, el 77'77% són mestres.

11 d'aquests regidors, el 20'37% són jornalers.

1 d'aquests regidors, el 1'85% no he pogut saber si es tractava d'un mestre o d'un jornalер.

De 1783 a 1808: 48, el 30'77% dels casos trobats

19 d'aquests regidors, el 39'58%, són mestres.

29 d'aquests regidors, el 60'42%, són jornalers.

Del total dels 156 regidors localitzats, en 110 ocasions, el 70'51%, són mestres; en 45 ocasions, el 28'85% són jornalers, i en 1 ocasió, el 0'64%, no sé si es tracta d'un mestre o d'un jornalер.

D'un total de 47 cognoms que surten n'hi ha 16 que apareixen quatre o més cops com a regidors (3 regidors donaria una mitjana d'un regidor per generació). Aquestes regidors són:

BORÉS:	Surt 4 cops
CALVET:	Surt 5 cops
CARDONA:	Surt 8 cops
CUYAS:	Surt 7 cops
FARRIOLS:	Surt 6 cops

FETJO:	Surt 8 cops
GENSANA.	Surt 5 cops
IGLESÍAS:	Surt 8 cops
MALLA:	Surt 7 cops
MITJAVILA:	Surt 5 cops
ORTAL:	Surt 6 cops
PIERA	Surt 4 cops
ROSES	Surt 11 cops
SAGRISTÀ:	Surt 15 cops
SAGUÉS:	Surt 6 cops
SALADRIGA:	Surt 5 cops
TOTAL:	110 vegades

Hortolans de Sant Antoni

1723 – 1808 (ambdós incluits) = 86 anys.

Total prohoms (a 3 prohoms per any): $86 \times 3 = 258$.

Total prohoms localitzats: 208, el 80'62%.

Manquen dades de l'any 1737.

De 1723 a 1752: 83, el 39'90% dels casos trobats

44 d'aquests prohoms, el 53'01%, són mestres.

39 d'aquests prohoms, el 46'99%, són jornalers.

De 1753 a 1782: 65, el 31'25% dels casos trobats.

18 d'aquests prohoms, el 27'69%, són mestres.

46 d'aquests prohoms, el 70'77%, són jornalers.

1 d'aquests prohoms, el 1'54%, no he pogut saber si es tractava d'un mestre
o d'un jornalер.

De 1783 a 1808: 60, el 28'85% dels casos trobats.

16 d'aquests prohoms, el 26'67%, són mestres.

44 d'aquests prohoms, el 73'83%, són jornalers.

Del total dels 208 prohoms localitzats, en 78 ocasions, el 37'5% són mestres; en 129 ocasions, el 62'02%, són jornalers, i, en 1 ocasió, el 0'48%, no sé si es tracta d'un mestre o d'un jornalер.

D'un total de 59 cognoms que surten n'hi ha 19 que apareixen quatre o més cops com a prohoms (3 prohoms donaria una mitjana d'un prohom per generació). Aquests prohoms són:

ALABAU:	Surt 5 cops
BORDAS:	Surt 5 cops
BORI:	Surt 4 cops
CALELL:	Surt 4 cops
CARRIÓ:	Surt 14 cops
COSTANS:	Surt 5 cops
FORASTER:	Surt 10 cops
GIL:	Surt 11 cops
GUSI:	Surt 6 cops

IGLESIAS:	Surt 6 cops
MARANGES:	Surt 5 cops
MARTÍ:	Surt 8 cops
MORAGAS:	Surt 9 cops
NEGRA:	Surt 5 cops
PALLARÉS:	Surt 7 cops
PAXERAS:	Surt 9 cops
POMAREDA:	Surt 4 cops
PRATS:	Surt 6 cops
RIBAS:	Surt 17 cops
TOTAL	140 vegades

Hortolans del Portal Nou

1723 – 1808 (ambdós incluits) = 86 anys.

Total prohoms (a 3 prohoms per any): $86 \times 3 = 258$.

Total prohoms localitzats: 213, el 82'56%.

Manquen dades dels anys 1748 i 1781, que no he pogut trobar qui eren els prohoms.

De 1723 a 1752: 101, el 47'42% dels casos trobats.

50 d'aquests prohoms, el 49'50%, són mestres.

51 d'aquests prohoms, el 50'50%, són jornalers.

De 1753 a 1782: 60, el 28'17% dels casos trobats.

23 d'aquests prohoms, el 38'33%, són mestres.

37 d'aquests prohoms, el 61'66%, són jornalers.

De 1783 a 1808: 52, el 24'41% dels casos trobats.

11 d'aquests prohoms, el 21'15%, són mestres.

41 d'aquests prohoms, el 78'85%, són jornalers.

Del total dels 213 prohoms localitzats en 84 ocasions el 39'44% són mestres i en 129 ocasions, el 60'56% són jornalers.

D'un total de 58 cognoms que surten n'hi ha 24 que apareixen quatre o més cops com a prohoms (3 vegades donaria una mitjana d'un prohom per generació). Aquests cognoms són:

ARTÉS:	Surt 6 cops
ASBERT:	Surt 10 cops
BOSC:	Surt 8 cops
BRUNET:	Surt 9 cops
CASTELLS:	Surt 9 cops
CASTELLVELL:	Surt 5 cops
CIRERA:	Surt 4 cops
CODINA:	Surt 6 cops
CREUS:	Surt 5 cops
DOMÈNEC:	Surt 4 cops
ESCARMIS:	Surt 7 cops
GALCERAN:	Surt 5 cops
GOMÀ:	Surt 6 cops

LLORENS:	Surt 6 cops
MAYOLAS:	Surt 5 cops
MENOR:	Surt 4 cops
MIRALLES:	Surt 4 cops
OLIVER:	Surt 6 cops
RIBAS:	Surt 7 cops
ROBIRA:	Surt 5 cops
SIRINYA:	Surt 11 cops
SOLER:	Surt 9 cops
TIANA:	Surt 6 cops
TULLA:	Surt 6 cops
TOTAL	153 vegades

BIBLIOGRAFIA CITADA

- CARRERA I PUJAL, Jaume: *La Barcelona del segle XVIII*, Bosch, Barcelona, 1951, 2 vols.
- CENS DEL COMTE DE FLORIDABLANCA, 1787; *El...*: Introducció, edició i índex per JOSEP IGLÉSIES, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1970, 2 vols.
- CODINA, Jaume: *El Delta del Llobregat i Barcelona. Gèneres i formes de vida dels segles XVI al XX*, Ariel, Barcelona, 1971.
- MOLAS RIBALTA, Pedro: *Los gremios barceloneses en el siglo XVIII*, Confederación española de Cajas de Ahorro, Madrid, 1970.
- NADAL, J. i GIRALT, E.: "Barcelona en 1717-1718. Un modelo de sociedad pre-industrial", Sociedad de estudios y publicaciones, Madrid, 1963.
- SEGURA I MAS, Antoni: *Evolució de l'estructura de la propietat agrària al Pla de Barcelona, 1723-1823/1841*, Tesi de Doctorat, Universitat Central de Barcelona, 1980.
- SERRA, Eva: *La societat rural catalana del segle XVII: Sentmenat. Un exemple local del Vallès Occidental (1590-1729)*, Tesi de Doctorat, Universitat Central de Barcelona, 1978.
- VILAR, Pierre: *Catalunya dins de l'Espanya moderna*, 2ª edició, edicions 62, Barcelona, 1965-1973, 4 vols.